

Agnieszka Twaróg-Kanus
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej
akanus@ath.bielsko.pl

Spotkania z Innym w przestrzeni tutoringu

Wprowadzenie

Spotkania mogą być zaplanowane, spontaniczne, konieczne lub przypadkowe. Mogą wyzwalać różnorodne emocje – od radości, euforii i zadowolenia po złość, smutek, rozgoryczenie; niezależnie od wymienionych stanów, spotkanie z Innym może poruszyć, inspirować lub zapalić do działania. Każde spotkanie może być ważnym wydarzeniem w życiu człowieka, gdyż spotkanie z Innym (człowiekiem) może pozostawić ślad w postaci bodźca do aksjologicznego, poznawczego, emocjonalnego, nowego doznawania świata i ludzi. Wydarzenie, jakim jest spotkanie z Innym, może być dla nas zagadką i tajemnicą. W ujęciu Martina Bubera, aby dojść do tajemnicy własnego istnienia, musimy wejść w istnienie innych, a inni muszą wejść w nasze istnienie swoim pojawieniem się, zagadnięciem¹. Spotkanie jest takim momentem, który w „tajemnicy własnego bycia” przybliża człowieka do doświadczenia tajemnicy Innego, gdzie dokonuje się „Ja dzięki Ty”². Spotkanie jest ważnym wydarzeniem między Ja i Innym. Emmanuel Levinas zakłada, że „uznać Innego – to dawać” i opisuje bycie w świecie wśród Innych, oparte na doświadczeniach „Twarzy” drugiej osoby³. Bycie z kimś twarzą w twarz to relacja oparta pierwszorzędnie na chęci

¹M. Buber, *Ja i Ty. Wybór pism filozoficznych*, tłum. J. Doktór, Warszawa 1992, s. 45–46.

²Tamże.

³E. Levinas, *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrzności*, tłum. M. Kowalska, Warszawa 2002, s. 75.

spotkania, następnie na uważności, szacunku, to czas na porozumienie. Porozumienie dla Levinasa bierze swój początek z twarzy Innego – chcąc komunikacji, zwracamy się do twarzy Innego. Spotkanie z Innym twarzą w twarz to rozmowa, dzięki której mamy możliwość bycia sobą, poznać siebie. Ryszard Kapuściński pisze w tej kwestii:

Do spotkania trzeba się wewnętrznie przygotować, bo powinno być ono przeciwieństwem naszego codziennego, obojętnego mijania się w tłumie. Spotkanie jest przeżyciem zasługującym na pamięć i może być głębokim doświadczeniem⁴.

Spotkanie powinno być dalekie od pozostawienia Innego w komunikacyjnej obojętności – to prowokowanie, spieranie się, argumentowanie, dzielenie się zdobytym doświadczeniem. Spotkanie to również określona relacja, „mamy w sobie jakieś ontologiczne nakierowanie na inne osoby, na tworzenie relacji. Dzięki „ty” drugiej osoby kształtuje się także moje osobowe „ja”. Jesteśmy istotami relacyjnymi, ludźmi we wzajemnych relacjach. Kształtuje nas jakość tych relacji. Od ich jakości zależy wyrazistość naszego własnego oblicza. Mieć wyraźne oblicze znaczy być bardziej i wyraźniej osobą autentycznie życzliwą i przyjazną, zdolną do współczucia (czucia wespół z innymi, a nie taniej litości!), otwartą na swoich poglądach na to wszystko, co ludzi interesuje, niepokoi i raduje⁵. Relacja taka jest osadzona w temporalności, obejmuje przeszłość, teraźniejszość, przyszłość, która może ujawnić pozytywne lub negatywne postawy uwarunkowane różnymi czynnikami natury poznawczej i emocjonalnej. Czas spotkania może być interpretowany jako przyjemny, spokojny, rozwijający, innowacyjny, twórczy lub zamknięty, stresujący, przykry.

W swojej strukturze spotkanie może być spontaniczne lub charakteryzować się uporządkowaniem wiążącym się z wypełnianiem określonych umówionych zobowiązań przez uczestników. Erving Goffman rozróżnia interakcje na niezogniskowane i zogniskowane. Interakcje niezogniskowane to te rodzaje komunikacji interpersonalnej, które dochodzą do skutku już przy samej współobecności dwóch lub większej liczby osób, które są dla siebie nieznanymi i pod wpływem wzajemnej obserwacji modyfikują swoje zachowania⁶. Interakcja zogniskowana ma miejsce wówczas, kiedy dwie lub większa liczba osób dobrowolnie i skutecznie utrzymuje przez jakiś czas jeden i ten sam przedmiot w polu swojej wzrokowej lub poznawczej uwagi, jak w przypadku rozmowy, gry planszowej lub wspólnego zadania

⁴R. Kapuściński, *Ten Imy*, Kraków 2006, s. 58.

⁵W. Hryniewicz, *Wiara w oczekiwaniu. Rozmawia Justyna Siemienowicz*, Kraków 2016, s. 10.

⁶E. Goffman, *Spotkania. Dwa studia z socjologii interakcji*, tłum. P. Tomanek, Kraków 2010, s. 3.

wykonywanego przez ścisły krąg pozostających ze sobą w styczności, przyciągając nawzajem swoją uwagę. Dla Goffmana spotkanie lub zgromadzenie zogniskowane wiąże się z zachowaniem otwartości na: „komunikację werbalną; podwyższoną dla wszystkich stron interakcji doniosłość podejmowanych działań; pozostawanie w bliskim fizycznym kontakcie z innymi i w zasięgu ich wzroku, co zwiększa szanse dostrzeżenia przez każdego z uczestników, że jest monitorowany przez pozostałych”⁷. Amerykański socjolog pisze:

Ze względu na takie warunki komunikacji obecność „innych” jest zwykle potwierdzana czy kwitowana za pośrednictwem znaków ekspresywnych, którym z reguły towarzyszy „logika wspólnotowości” a więc poczucie wspólnego wykonywania przez nas jednej rzeczy w tym samym czasie. Prawdopodobnie wykorzystane zostaną również ceremonie przybycia i odejścia, a także sygnały obwieszczające początek i zakończenie zgromadzenia zogniskowanego jako odrębnej całości. Niezależnie od tego, czy posiadają ramy o charakterze rytualnym, spotkania tworzą komunikacyjne podstawy do kolistego przepływu uczuć między uczestnikami oraz działań naprawiających wcześniejsze odstępstwa od reguł interakcji. Przykładami zgromadzeń zogniskowanych są prywatne spotkania dwóch osób⁸.

Przykładem takiego zgromadzenia może być spotkanie tutorskie, które ma wyznaczony czas, określone miejsce, wytyczony cel oraz założoną metodę. Jest ono zatem pozbawione gier i, na ile to tylko możliwe, zabiegów formalnych⁹. Nauczyciel-tutor, przygotowując się na spotkanie (tutorial) z Innym (ucniem, ang. *tutee*), ma na względzie jego sytuację edukacyjną, zainteresowania, umiejętności i zdolności. Uczeń, spotykając się z Innym (tutorem), rozpocznie naukowe, osobiste, rozwojowe podróżowanie.

Tutorial z Innym, który pozwala spojrzeć głębiej

Spotkanie z Innym ściśle łączy się z dialogiem – „autentyczny dialog warunkuje zaistnienie spotkania, a w spotkaniu dialog nabiera zaś głębszego egzystencjalnego wymiaru i znaczenia”¹⁰. Dialogowi przypisuje się najczęściej dwa znaczenia: pierwsze to dialog jako rozmowa, w której idea

⁷Tamże.

⁸Tamże, s. 12.

⁹M. Budzyński, *Tutoring szkolny. Jak przez dialog rozwijać ucznia i motywować go do nauki?*, [w:] *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej*, red. M. Budzyński, P. Czekerda, J. Traczyński, Z. Zalewski, A. Zembrzuska, Wrocław 2009, s. 32.

¹⁰M. Jagiełło, *Spotkania, które zmieniają. O spotkaniu jako kategorii pedagogicznej i wydarzeniu wychowującym na drodze życia*, Kraków 2012, s. 26.

regulatywną jest pojednanie, uzgodnienie stanowisk lub przynajmniej wypracowanie wygodnego, to znaczy nie zubożającego dla obu stron współbycia; drugie to dialog w sensie filozoficzno-metafizycznym, nadanym przez dialogikę – przechodzi ponad potocznym doświadczeniem, które niejako z natury migotliwe i ulotne prezentuje się w dialogice poprzez analizy spotkań Ja z Innym¹¹. Treścią spotkania jest rozmowa, dialog, przy czym „[c]elem dialogu ma być wzajemne zrozumienie, celem zaś tego zrozumienia – wzajemne zbliżenie, a to rozumienie i zbliżenie osiąga się na drodze poznania. Jaki jest przedwstępny warunek całego tego procesu, tego równania? Jest nim wola poznania, chęć, owo zwrócenie się ku Innemu, wyjście mu naprzeciw, nawiązanie z nim rozmowy”¹². Rozmowy mają na celu coś zmienić. Józef Tischner twierdzi, że „nie każda rozmowa człowieka z człowiekiem jest rzetelnym dialogiem”¹³. Filozof dodaje:

Rzetelny dialog sprawia prawdziwą rewolucję w życiu ludzi i społeczeństw. On jest jak wpuszczenie światła w mrok piwniczny. Dialog, wnosząc światło, odsłania prawdę. Innymi słowy: przywraca rzeczom i sprawom ich właściwy wygląd¹⁴.

Spotykając Innego, zdarza się nam patrzeć na niego przez pryzmat naszej osoby, naszych myśli, paradygmatów, a nie przez pryzmat tego, co nam drugi człowiek komunikuje, a w efekcie może powstać chaos komunikacyjny. Warto zauważyć, że „[ś]wiadomość tego, że rozmawiając z Innym, obcuje z kimś, kto w tym samym momencie widzi świat odmiennie niż ja i inaczej go rozumie, jest ważna w tworzeniu atmosfery pozytywnego dialogu”¹⁵. Rozmowa umożliwia nawiązanie więzi z Innym, stwarza nowe możliwości, pozwala nie tylko lepiej się rozumieć, ale również dowiedzieć się istotnych rzeczy o sobie, umożliwia współpracę, ma moc wywierania wpływu na inne osoby. Rozmowa to wspólne doświadczenie, podczas niej obie strony starają się jak najlepiej, efektywniej wykorzystać czas spędzony razem. W rozmowie dwóch Innych – tutor i tutee – strony podążają za sobą, „dostrajają się” przez budowanie relacji i porozumienia ze sobą poprzez zbudowanie szacunku, i zaufania. Dostrajają się do poziomu wiedzy na wskazany temat, umiejętności, przekonań, które posiadają albo które wymagają wsparcia. Można dostroić się, czyli przekazać Innemu za pomo-

¹¹ S. Kruszyńska, *Analiza religijnej niewiary – ku niemożliwościom dialogu*, [w:] *Rzeczywistość dialogu. Dialog w filozofii. Filozofia dialogu*, red. I. Grudziński, Gdańsk 2010, s. 12.

¹² R. Kapuściński, *Ten Inny...*, s. 59.

¹³ J. Tischner, *Etyka solidarności*, Kraków 1981, s. 15–17.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ R. Kapuściński, *Ten Inny...*, s. 35.

cą komunikacji werbalnej i niewerbalnej autentyczną ciekawość, okazać zainteresowanie oraz chęć towarzyszenia w interpretacji wiedzy i świata, zaproponować przestrzeń uczenia się opartych na solidnych podstawach wzajemnej umowy. Tutorial też wymaga dostrojenia, towarzyszy zmianie, a ta z kolei łączy się z różnorodnymi talentami Innego i podjętymi przez niego działaniami. Tutorial między tutorem a tutee to synergia, a „efekt synergiczny osiągniemy tylko wówczas, gdy zajdzie realne współdziałanie różnych czynników, którego efekt będzie większy niż suma poszczególnych oddzielnych działań¹⁶”.

Tutoring jest w ludziach i ich wartościach, a wartości są tym, co cenimy, czym sami jesteśmy¹⁷. Zasady, którymi kierujemy się w życiu, wpływają na zachowania i mają wpływ na to, co robimy i mówimy. Tutoring ujawnia się w przestrzeni tutorskiego spotkania, można rzec, że głównym elementem współpracy z Innym jest właśnie spotkanie. Tutoring może być spotkaniem dwóch Innych, ucznia z mistrzem, może być też spotkaniem dwóch naukowców o różnym doświadczeniu i wiedzy, którzy wspólnie analizują, interpretują, zgłębiają temat będący przedmiotem eksploracji. Tutoring jest za podniesieniem jakości kształcenia poprzez pracę z młodym człowiekiem, któremu zależy na poszerzeniu i pogłębieniu wiedzy, a dynamikę kolejnych spotkań i działań dyktują jego potrzeby, takie jak: podmiotowość, zmotywowanie ukierunkowanie na rozwój.

Tutoring nie jest nowatorską metodą, można powiedzieć, że jest strategią, która jest „stara jak świat” – od korzeni w starożytnej Grecji po dzisiejsze praktyki na uniwersytetach Cambridge i Oxford, gdzie tutor postrzegany jako opiekun „w anglosaskich kolegiach i uniwersytetach, sprawujący opiekę nad tokiem studiów oraz codziennym zachowaniem swoich podopiecznych w szkole i poza nią¹⁸”. Jako metoda indywidualnej opieki nad podopiecznym, oparta na relacji mistrz-uczeń, która dzięki integralnemu spojrzeniu na rozwój człowieka, stara się o pełny rozwój jego potencjału¹⁹. Tutoring można ująć także z perspektywy nauczania naturalnego,

¹⁶T.T. Brzozowski, *Dialog jako punkt wyjścia dla edukacji współzależnej*, [w:] *Licea ALA. Szkoły skoncentrowane na uczeniu. Nowa kultura szkoły*, red. A. Sarnat-Ciastko, Wrocław 2016, s. 93

¹⁷Tutoring w pierwotnym znaczeniu odwołuje się do łacińskich określeń: *tutor*, *tueri*, *tute*, *tutus*. Tutorem określano protektora, opiekuna, osobę pewną, zabezpieczoną, bezpieczną, pewnie stającą, z kolei czynności przez tę osobę wykonywane wiązały się z zapewnianiem komuś czegoś, bronieniem kogoś przed czymś, utrzymaniem czegoś, zachowaniem czegoś i zabezpieczeniem się przed czymś (zob. *Słownik łacińsko-polski*, opr. K. Kumaniecki, Warszawa 1988, s. 516). „Pojęcie *tutor*, bierze początek z łacińskiego słowa *tutus*, które rozumiano jako obrońcę, opiekuna małoletnich” (W. Kopaliniński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 2000, s. 519).

¹⁸W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1981, s. 324.

¹⁹P. Czekierda, *Czym jest tutoring?*, [w:] *Tutoring. Teoria, praktyka, studia przypadków*, red. P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala Warszawa 2015, s. 20.

spontanicznego i nieformalnego²⁰, jako metodę, która myśli o człowieku indywidualnie i holistycznie, uwzględniającą aspekty osobowe, edukacyjne i rozwojowe.

Tutoring jako proces

Tutoring jako metoda edukacji zindywidualizowanej opiera się na bezpośrednim spotkaniu tutora z uczniem, podopiecznym w atmosferze autentycznego dialogu, szacunku, koncentracji na jego rozwoju i zasobach. Jest to swoista metoda dydaktyczna, szczególnie skuteczna, jeżeli chodzi o rozwijanie potencjału podopiecznych oraz motywowanie ich do samodzielnej pracy. Tutoring stanowi określony sposób działania, uporządkowany cykl, nawiązujący do procesu kształcenia w odniesieniu do „zespołu nauczycielskich i uczniowskich celów dydaktycznych i przebiegających w sposób regularny, czyli powtarzający się. Tak więc proces kształcenia jest procesem intencjonalnym, to jest świadomie inicjowanym i prawidłowościowym²¹. Piotr Czekierda zwraca uwagę na konkretne etapy procesu tutorskiego²²:

- *budowanie relacji tutorskiej* – wzajemne poznanie się, zbudowanie zaufania, doprowadzenie do wspólnego rozumienia celów i metody tutoringingu, określenie zasad i formy współpracy (zawarcie kontraktu);
- *formułowanie celu współpracy* – określenie tego, nad czym chcemy pracować, co rozwijać, określenie rezultatów (zarówno w sferze naukowej, jak i rozwojowej), czyli tego, po czym poznamy, że współpraca tutorska jest efektywna;
- *realizacja założonego celu* – regularna, metodyczna praca tutorska, z silnym naciskiem na pracę własną podopiecznego, zachętę do samodzielnego myślenia oraz inspirujące spotkania tutorskie (tutoriale);
- *ewaluacja procesu* – analiza tego, co udało się osiągnąć w wymiarze naukowym i rozwojowym, głębsza refleksja wzmocniająca zarówno samoświadomość (świadomość osobistych wartości, celów, mocnych i słabych stron, wpływu na innych) podopiecznego, jak i tutora.

Tutoring skupia się na pracy na zasobach, mocnych stronach podopiecznego, ale jest też na tyle wnikliwy, że zwraca uwagę na jego niedo-

²⁰ A. Sarnat-Ciastko, *Tutoring w polskiej szkole*, Warszawa 2015, s. 16.

²¹ W. Zaczyński, *Proces kształcenia*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 626.

²² P. Czekierda, *Czym jest tutoring...*, s. 24.

skonałości, a tym samym stanowi szansę dla każdego, kto chce się rozwijać w wybranych obszarach przez zaplanowanie strategii i towarzyszenie w rozwoju. Przyjmuje się, że „[w]szystkie stosunki między ludźmi opierają się na tym, że ludzie wiedzą coś nawzajem o sobie. Nauczyciel wie, że może spodziewać się po uczniu pewnej ilości i jakości przyswojonego materiału”²³. Aby wzajemna tutoringowa praca mogła się rozpocząć, istotne jest poczucie wspólnej rozwojowej zmiany, z kolei warunkiem zmiany jest relacja tutorska, która opiera się na zaufaniu oraz ustaleniu wspólnych oczekiwań. Należy dodać, że „proces budowania relacji ma miejsce także na dalszych etapach tutoring”²⁴. Tutor wychodzi z pozycji sojusznika, z akceptującą postawą wobec podopiecznego. Praca nad zasadami współpracy i zdefiniowanie roli tutora tworzy bezpieczną przewidywalność spotkań. Umowa (kontrakt) z pozytywnym wydźwiękiem między tutorem a tutee formułuje przestrzeń wzajemnej inspiracji, wymiany doświadczeń, wyjścia poza codzienne doświadczenia, zdobycia i wykorzystania konkretnych umiejętności. Tutor może pomóc podopiecznemu odkryć cel, nad którym podopieczny chce pracować, a także ujawnić, jakie konkretnie kompetencje trzeba rozwijać. Efektem jest szczegółowe określenie kierunku działań oraz udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące potrzeb oraz zasobów podopiecznego. W tym ujęciu cel określa stan obecny podopiecznego – gdzie jest, a także przyszły – gdzie chce dojść. Pomocnym sposobem, który można wykorzystać podczas sytuacji spotkania tutorskiego, jest prowadzenie rozmowy z podopiecznym w oparciu o model GROW, który to skupia się na obiektywnych czynnikach i konkretnych działaniach, przez co najlepiej sprawdza się w kwestiach praktycznych²⁵. Najodpowiedniejsze są w tym przypadku wymierne cele, takie jak realizacja zadań z obszaru nauki, interakcji społecznych, przyswojenie nowego nawyku. Cel wskazuje miejsce, do którego chcemy dotrzeć. Jednym z najpowszechniejszych

²³G. Simmel, *Socjologia*, Warszawa 2005, s. 227.

²⁴K. Czayka-Chelmińska, *Tutoring jako proces*, [w:] *Tutoring. W poszukiwaniu metody kształcenia liderów*, red. B. Kaczorowska, Warszawa 2007, s. 51.

²⁵Konwersację z uczniem prowadzimy według schematu Goal (Cel) – Reality (Rzeczywistość) – Options (Opcje) – Will (Wola). Model ten zakłada, że najpierw określamy cel tematu, który jest obiektem rozmowy (Jaki skutek tej rozmowy uznalibyśmy za nasz sukces?), następnie dokonujemy oceny rzeczywistości, która umożliwi określenie obiektywnego stanu wyjścia, od którego rozpoczynamy wprowadzenie zamierzonych zmian, staramy się ustalić konkretne fakty (Jakie inne czynniki są związane z tą sytuacją i w jaki sposób te sprawy łączą się ze sobą?), a dochodząc do kolejnego etapu – opcji, zaczynamy etap kreatywnego myślenia w celu opracowania kilku możliwych rozwiązań (Co moglibyśmy w tej sprawie zrobić? Jakie pomysły przychodzą nam na myśl? Kto mógłby nam pomóc? Czy mamy jakieś przeszkody? A co by było, gdybyśmy wyeliminowali tę przeszkodę?), by w ostatnim kroku nastąpiło przełożenie rozwiązań na konkretne działania z zaangażowaniem uczestnika rozmowy (Którą opcję realizujesz? Jaki krok przybliży do celu?). Zob. T. Stoltzfus, *Sztuka zadawania pytań w coachingu*, Wrocław 2012, s. 28.

narzędzi do wyznaczania celu jest formuła SMART. Według tej formuły cel musi być: *Specific* – konkretny, *Measurable* – wymierny, *Attainable* – osiągalny, *Relevant* – istotny oraz *Time-specific* – określony w czasie²⁶. Zastosowanie tego schematu pozwala zachować dyscyplinę w określaniu celów, które są jasno sformułowane, istotne i możliwe do spełnienia. Realizacja celu przez tutee podąża w kierunku realizacji planu rozwoju, z uwzględnieniem założeń czasowych i podejmowaniem nowych zadań, wykorzystaniem nowych ćwiczeń, by pełniej rozwijać konkretne umiejętności, postawy, a jednocześnie pokonać towarzyszące ograniczenia. Realizacja celu zakłada również wspólne działanie z tutorem, który inspiruje w obszarze myślenia i działania w obrębie środowiska lokalnego z przekroczeniem progu szkoły. Jest to czas na niekonwencjonalne pomysły, które w ciekawy sposób koncentrują się na tym, co najważniejsze, nie wykluczając wsparcia tutora, motywowania, redagowania planowania działań oraz pomocy w wyciąganiu wniosków i usystematyzowania wspólnych działań. Stałe towarzyszenie w znalezieniu najlepszych rozwiązań, obserwowanie tutee w jego działaniach – to okazje do zainicjowania pracy nad pojawiającymi się trudnościami, pytaniami czy wyzwaniem. Podsumowanie współpracy jest analizą doświadczeń, wspólną debatą nad postępami, zaproponowanymi rozwiązaniami, analizą trudności, niepowodzeń. Podczas analizy procesu edukacyjnego tutor pomaga nazywać postępy, wskazuje, jakie cele zostały osiągnięte. Ostatnie, podsumowujące spotkanie nie ma już charakteru zadaniowego, ale relacyjny – wskazuje na obustronne doświadczenia, momenty znaczące i uzyskane korzyści. W dialogu tutorskim „idea łączy się z doświadczeniem, pogląd z konstrukcją znaczenia, a pytanie z odpowiedzią, przy jednoczesnym zaznaczeniu, że w dialogu tym nigdy nie mamy do czynienia z wiedzą pewną, przewidywalną i z góry określoną, gdyż bardzo wiele zależy od osobistych »fenomenów« osób dialogujących, ich nastroju i poziomu poczucia intencjonalności w dyskusji²⁷”.

Nauczyciel, współpracując z uczniem podczas procesu edukacyjnego i tutorskiego, interweniuje podwójnie. Anna Brzezińska wspomina o interwencji w rzeczywistość indywidualną ucznia/ dziecka (w jego prywatny świat, świat jego sensów) oraz w rzeczywistość społeczną (w kulturowy świat znaczeń), stanowiącą ważny kontekst rozwoju tej pierwszej²⁸. Wywołanie zmiany powoduje, że przestrzeń świata indywidualnego dziecka

²⁶ T. Stoltzfus, *Sztuka zadawania pytań w coachingu...*, s. 38.

²⁷ B. Karpińska-Musiał, *Edukacja spersonalizowana w uniwersytecie. Ideologia – Instytucja – Dydaktyka – Tutor*, Kraków 2016, s. 72.

²⁸ A. Brzezińska, *Psychologia wychowania*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki. T. III*, red. J. Strelau, Gdańsk 2000, s. 227–257.

i świata kulturowego wzajemnie się przenikają, zmiana w jednym obszarze nie pozostaje obojętna dla pozostałych obszarów. Uczeń gromadzący interdyscyplinarne doświadczenia może postrzegać pewne aspekty pragmatycznie, krytycznie, twórczo. Zdaje się być trafne założenie, że sensem tutoriali jest doprowadzenie uczniów do momentu, w którym będą w stanie samodzielnie dokonywać refleksji nad własnymi działaniami. Sukces spotkań wiąże się z autorytetem tutora, jako pozytywnego wzoru osobowego, który żyje w zgodzie z głoszonymi przez siebie wartościami osobistymi. Autorytet ma związek z kompetencjami tutora, który oprócz specjalistycznej wiedzy posiada kompetencje interpersonalne, organizatorskie, inspiratorskie, innowatorskie, komunikacyjne, a ponadto kieruje i wspiera w poszukiwaniu szeroko pojętej mądrości. Podczas spotkania bardzo istotne dla obu stron jest poczucie bezpieczeństwa oraz respektowanie prywatności i granic autonomii, ale „aby to było możliwe, konieczna jest równowaga czterech istotnych dla jakości interakcji edukacyjnej elementów: kompetencji nauczyciela, kompetencji uczniów, stosownych względem jednych i drugich wymagań (przede wszystkim o charakterze wyzwania, ale nie tylko) i stosownych do tych wymagań różnych form wsparcia i pomocy. Tylko wtedy układ wzajemnych – jednostronnych, dwustronnych czy wielostronnych relacji między nauczycielem a uczniami oraz między samymi uczniami (w grupach formalnych i nieformalnych) i wewnątrz grupy nauczycieli tworzy prawdziwie stymulujące rozwój obu stron środowisko społeczne²⁹.

Nauczyciel-tutor nie jest równorzędnym w interakcji z uczniem, jest raczej mediatorem pomiędzy dynamicznymi i plastycznymi możliwościami ucznia a środowiskiem, w którym on żyje i działa³⁰. Tutor jest mistrzem, który specjalizuje się w jakiejś dziedzinie, generuje nową wiedzę, nauczycielem, który naucza, pyta, inspiruje, wychowawcą i opiekunem, który wskazuje i selekcjonuje, osobą, która pomaga po prostu stać się lepszym człowiekiem, w myśl, że człowiek nie żyje tylko dla siebie, ale również dla innych. Tutor dzieli się swoim warsztatem, jest wnikliwy, lubi zdobywać wiedzę, dba o całościowy rozwój podopiecznego, nie musi być rozpoznawalnym liderem, bo „działalność tutora, którym może być zarówno nauczyciel, wychowawca, opiekun, rodzic, jak i starszy kolega, rówieśnik, lub wolontariusz, mieści się w obszarze nauczania, a także wychowania”³¹. Tutor może być liderem uprawiającym elementy przywództwa edukacyj-

²⁹ A.I. Brzezińska, L. Rycielska, *Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela*, [w:] *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej...*, s. 26.

³⁰ R. Feuerstein, S. Feuerstein, *Mediated learning experience. A theoretical review*, [w:] *Mediated learning experience (MLE)*, red. R. Feuerstein, P.S. Klein, A.J. Tannenbaum, London 1994, s. 213–240.

³¹ A. Samat-Ciastko, *Tutoring w polskiej szkole...*, s. 46.

nego. Stefan Kwiatkowi i Joanna Madalińska-Michalak wskazują na trzy komponenty przywództwa edukacyjnego:

- wrażliwość na kontekst funkcjonowania instytucji i potrzeby środowiska oraz zdolność do odpowiedzi na te uwarunkowania;
- wykształcenie odpowiedniej postawy i sposobu działania przywódców, którzy traktują swoje zadanie jako służenie współpracownikom przez uświadamianie im potencjału, odpowiedzialności i władzy, jakie posiadają;
- dbanie o rozwój i doskonalenie każdej jednostki oraz rozwój organizacyjny instytucji, czyli projektowanie odpowiednich sytuacji, stawianie współpracownikom zadań i problemów, których rozwiązanie umożliwia organizacji sawannie się organizacją uczącą się³².

Tutoring działa, gdy dwie strony mają poczucie, że są słuchane i rozumiane, nawet jeśli spotkanie porusza tematy trudne, wszystko, co ważne, zostaje powiedziane, a wątpliwości rozwiane. Tutor i tutee mają poczucie, że tutorial wnosi nowe kompetencje, że w jego rezultacie dzieje się coś konstruktywnego i przynosi poczucie wspólnej satysfakcji.

W tutoring u wyróżniamy dwa obszary rozwoju podopiecznego: rozwojowy i naukowy, a łączy je integralne spojrzenie na człowieka, dzieli natomiast różnorodność sytuacji. Tutoring naukowy ma miejsce wówczas, gdy podopieczny zna obszar swoich edukacyjnych zainteresowań. Mówiąc o nim, należy podkreślić kilka kwestii:

- zgodność zainteresowań i pasji tutora i podopiecznego;
- cel tutoring u pojawia się już na początku relacji, np. przygotowanie się do egzaminu, poznanie obszaru wiedzy, przygotowanie tekstu lub eksperymentu;
- tutoring to coś znacznie więcej niż przekazywanie wiedzy – to poszukiwanie mądrości, w tym procesie nie zatrzymujemy się na zdobywaniu informacji, ale skupiamy się na samodzielnym myśleniu i dokonywaniu pewnych rozstrzygnięć;
- równowaga między dyscypliną i eksploracją – tutor ustala wspólnie z podopiecznym ścisły plan pracy, ale jest także otwarty na nowe zagadnienia, dbając jednocześnie o to, aby praca posuwała się do przodu;
- intelektualna przyjemność – ważnym zadaniem tutora jest sprawić, aby dany obszar wiedzy cieszył, dawał satysfakcję i radość; pa-

³² S.M. Kwiatkowski, J. Madalińska-Michalak, *Przywództwo edukacyjne. Współczesne wyzwania*, Warszawa 2014, s. 83.

sja związana z tym, co się robi, jest bowiem jednym z kluczowych czynników życiowego sukcesu;

- odpowiednia równowaga między dyscypliną i planem pracy a swobodną eksploracją;
- tutor oprócz rozwoju wiedzy i umiejętności kładzie nacisk na rozwój charakteru³³.

Tutoring naukowy może być formą pracy dydaktycznej realizowanej w małych (od dwu- do czteroosobowych) grupach lub indywidualnie, której celem jest rozwój uczniów w zakresie zdobywania oraz utrwalania wiedzy i umiejętności w procesie uczenia się. Tutor jest bardziej organizatorem sytuacji poznawczej niż źródłem wiedzy i jej transmitterem. Proces edukacyjny polega na rozwijaniu ciekawości poznawczej, kreatywnego i krytycznego myślenia, pasji odkrywania i poprawiania świata. Tutoring naukowy jest zmianą postawy nauczyciela z nauczającej na otwartą na współpracę w procesie wzajemnego (wspólnego) uczenia się. Praca tutora to również praca nad odkrywaniem powołania ucznia i dostrzegania związku między tym powołaniem a zdobywanym w nauce doświadczeniem. Taka praca pozwala na uznanie sensu nauki i przejmowanie odpowiedzialności za jej proces³⁴.

Tutoriale w rozwoju osobistym obejmują działania, które poszerzają świadomość, rozwijają motywację, talenty i potencjał, mogą wpłynąć na lepszą jakość życia. Działania te mogą polegać na uczeniu się nowych umiejętności, na zdobywaniu nowej wiedzy, wypracowywaniu pożądanych nawyków oraz przede wszystkim na zmianie sposobu patrzenia na świat. Charakterystyczne cechy tutoringów rozwojowych można opisać następująco:

- umiejętność odkrywania i prowadzenia podopiecznego jest ważniejsza od wspólnych zainteresowań;
- zadaniem tutora jest rozpoznać potencjał, preferencje, talenty podopiecznego, których nie jest on świadom, oraz zaproponować formy ich rozwoju i wykorzystania;
- tutor pracuje w dużym stopniu poprzez wspólne doświadczenie z podopiecznym;
- cel tutoringów pojawia się w drodze, pracę cechuje duża doza swobodnej, acz uporządkowanej eksploracji;
- miarą sukcesu jest zarówno odkrycie i rozbudzenie zainteresowań, świadomość talentów, jak i rozwój pozytywnych cech charakteru;

³³P. Czekerda, *Czym jest tutoring...*, s. 26.

³⁴M. Budzyński, *Tutoring szkolny - jak przez dialog rozwijać ucznia i motywować go do nauki...*, s. 35.

- tutor powinien cechować się pewną wszechstronnością, aby móc poruszać się po omawianych zagadnieniach, a w momentach gdy potrzebna jest wiedza ekspercka, powinien skierować podopiecznego tam, gdzie może ją uzyskać;
- intelektualna przyjemność – podobnie jak w tutoringu naukowym, i tutaj ważnym zadaniem tutora jest sprawienie, aby poznawany obszar wiedzy cieszył, dawał satysfakcję³⁵.

Tutoring stosowany w szkole to tutoring z udziałem nauczyciela i ucznia. Wdrażanie tutoringu na pierwszym etapie edukacji to w znacznej mierze praca z rodzicami podopiecznego, którzy wspierani są w realizacji zadań wychowawczych. Dlatego też znawcy zagadnienia dostrzegają różnice w realizowanym w szkołach sternikowych tutoringu rodzinnego. Ten bowiem – oprócz tego, że również wspiera rodziców w pełnieniu ich roli – dba o zachowanie spójności wychowawczej domu i szkoły³⁶. Tutoring dziecięcy czy rówieśniczy ma swoje źródła w koncepcji psychologii rozwojowej Piageta, gdy dziecko z większym doświadczeniem i wiedzą współpracuje nad rozwiązaniem jakiegoś problemu z dzieckiem o mniejszym zasobie wiedzy i doświadczeniu. W relacji tej dziecko posiadające wyższy poziom opanowania jakiejś umiejętności nazywane jest ekspertem, a dziecko uczące się nowej umiejętności – nowicjuszem. Tutoring rówieśniczy „polega na tym, że uczniowie bardziej zaawansowani w nauce (monitorzy) uczą swoich słabszych kolegów tego, czego wcześniej nauczyli się od nauczyciela”³⁷. Na podstawie obserwacji dzieci podczas interakcji w klasie nauczyciel może trafnie wskazać mocne strony każdego dziecka i uczynić go tutorem w określonej dziedzinie lub umiejętności – w myśl, że każde dziecko jest cenne, ważne, niepowtarzalne i każdy może uczyć się od każdego określonych umiejętności (w aspekcie edukacyjnym, społecznym, emocjonalnym). Zadaniem nauczyciela powinno być stworzenie licznych okazji do zaprezentowania możliwości każdego uczestnika procesu edukacyjnego. Ponadto częste zajęcia mające na celu integrację grupy przez wdrożenie współpracy, odpowiedzialności za powierzone zadanie uruchamiają kreatywność i dziecięcą spontaniczność. Tutoring w spotkaniach dziecięcych to wspólne uczenie się w różnych konfiguracjach: pary, mniejsze grupy, zespoły – to współdziałanie, nawiązywanie relacji, wdrażanie sztuki społecznego współżycia w procesie zdobywania wiedzy. Takie uczniowskie

³⁵ Tamże, s. 27

³⁶ K. Szymala, *Tutoring rodzinny. Teoretyczne założenia i praktyczne implikacje na przykładzie szkoły „Strumienie”*, [w:] *Sukces w edukacji. Personalizacja nauczania. III Międzynarodowy Kongres Edukacji Zróżnicowanej*, red. M. Skibińska, Warszawa 2011, s. 222–223.

³⁷ Cz. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1980, s. 184.

spotkania uczą argumentowania swojego punktu widzenia lub punktu widzenia zespołu oraz otwartości na innych, którzy mogą stać się modelem pozytywnych umiejętności i postaw, co z kolei w dużym stopniu opiera się na empatii i umiejętności słuchania drugiego. Odmianą organizacji procesu dydaktycznego uczenia się z uwzględnieniem wzajemnego oddziaływania na siebie uczniów jest uczenie binarne – forma konfiguracji pracy uczniów, których łączy się w pary w zależności od przedmiotów nauczania i celów. W ujęciu Władysława Puśleckiego³⁸ pary mogą być stałe, ruchome, doraźne, koedukacyjne i niekoedukacyjne, działające w szkole i poza szkołą, desmogenne (zgodne z wolą uczniów), zgodne pod względem poziomu intelektualnego i wyników edukacyjnych: homogenne (uczniowie równi sobie, lub zbliżeni pod względem wyników w nauce) i heterogenne (pary utworzone z uczniów o lepszych wynikach w nauce i słabszych). Uczniowie mogą dążyć do wspólnych korzyści; zamiast współzawodniczyć, współpracują, mają odwagę wykazać się pomysłowością, krytycyzmem. Zróznicowane wnioski, zdolności i umiejętności innych osób są bardzo cenne ze względu na poszukiwanie nowych rozwiązań sytuacji problemowych. Pozwalają na osiągnięcie i odkrycie takich pomysłów, które nie byłyby odkryte gdyby każdy pracował oddzielnie. Nauczyciel może stworzyć optymalne warunki atrakcyjnej przestrzeni szkolnej, wykorzystując różne metody, techniki aktywizujące, aby pomóc uczniom kształtować efektywność uczenia się poprzez doskonalenie lub odkrycie różnorodnych zdolności. Zaangażowanie w proces uczenia się jest ważne dla wszystkich stron. Nauczycielowi pozwala na sprawniejszy proces edukacji, uczniowi na zdobycie wiedzy i umiejętności, które może wykorzystać w przyszłości. Dlatego skupienie się na motywowaniu dziecka w pracy dydaktycznej jest jej siłą napędową. Tutoring powinien być rozwojowy zarówno dla tutora, jak i dla tutee.

Aktywizacji kompetencji poznawczych sprzyja proces edukacyjny, zawierający oprócz stylu działania, metod nauczania, strategii dydaktycznych także interakcje. Interakcja jest przy tym procesem interpretacyjnym³⁹. Elżbieta Hałas zakłada, że:

- interakcja jest konstruowana, a nie wyzwalana, tzn. ludzie (w przypadku edukacji, np. uczniowie) konstruują swe działania w trakcie ich wykonywania, a nie reagują na zewnętrzne bodźce czy wewnętrzne siły;

³⁸ W. Puślecki, *Uwarunkowania i efekty binarnego uczenia się*, Warszawa - Wrocław 1988, s.15.

³⁹ „Wzajemne oddziaływanie na siebie jednostek społecznych, z których każda ma świadomość podmiotowości” (W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001, s. 145).

- działania dokonuje się na podstawie definicji sytuacji, w której człowiek (np. nauczyciel i uczeń) działa; definiowanie jest procesem stałym;
- interakcja jest symboliczna, ponieważ dokonuje się za pośrednictwem wspólnych symboli, których interpretacja pozwala na uchwycenie wzajemnych linii działań;
- interakcja zachodzi przez wzajemne dopasowanie linii działań, a staje się to przez antycypowanie odpowiedzi partnera w toku prób, czyli przez przyjmowanie roli partnera;
- przyjmowanie roli partnera jest centralnym procesem w interakcji, wszak zakłada ono wyobrażenie sobie, jak jest się widzianym z punktu widzenia drugiej osoby, każda rola jest bowiem związana z rolą partnera w danej sytuacji; zatem w interakcji stale dokonuje się proces polegający na sprawdzaniu posiadanej koncepcji partnera, a rezultatem tego jest stabilizacja lub modyfikacja własnej roli, która jest zawsze wytwarzaniem roli, a nie wyłącznie jej odgrywaniem zgodnym z normami grupowymi⁴⁰.

Interakcje w edukacji, podobnie w tutoring, zawierają się w komunikatach między nadawcą a odbiorcą. Duże znaczenie we wzajemnym oddziaływaniu ma świadomość siebie i własnych umiejętności – brak świadomości może spowodować bariery komunikacyjne w postaci braku wzajemnego porozumienia. Interakcje w klasie szkolnej w procesie dydaktycznym przybierają następujące formy:

- interakcje nauczyciel – grupa (nauczyciel jest osobą dominującą, centralną, przekazującą wiedzę całej grupie, również wszystkie pytania zadawane podczas zajęć dydaktycznych kierowane są do całej grupy, a nie do pojedynczych osób);
- interakcje nauczyciel – uczeń (tutaj nauczyciel nie występuje jako osoba centralna, zadaje pytania poszczególnym uczniom w klasie);
- interakcje uczeń – uczeń (dyskusje występujące między uczniami w grupie, uczniowie wykonują zadania, będąc podzielonymi na małe grupy itp.)⁴¹.

Przedstawione interakcje zachodzące między uczniami rozwijają relacje społeczne. W klasie stymulowane są te cechy, które potrzebne są do funkcjonowania w grupach. Klasa zapewnia bogactwo relacji, tutoring umożliwia kontakt osobisty, indywidualne podejście do ucznia, a w efekcie następuje połączenie rozwoju społecznego z rozwojem indywidualnym.

⁴⁰E. Hałas, *Interakcjonizm symboliczny*, Warszawa, 2006, s. 58–61.

⁴¹E. Perrott, *Efektywne nauczanie*, Warszawa 1995, s. 34.

Tutoring w szkole może przybierać różne formy – może być wpisany w cały system organizacji pracy szkoły albo stanowić inicjatywę indywidualnych nauczycieli prowadzących wspierające spotkania tutorskie, które jako proces zawierają współpracę tutora, ucznia i rodzica. Przykładem szkolnego tutoringu jest program „Tutor we wrocławskich gimnazjach”, gdzie przyjęto, że podstawą programu będzie „zmiana organizacji zajęć wychowawczych z zespołowych na indywidualne. Założono, że umożliwi to przebudowę relacji interpersonalnych nauczyciel – uczeń, uczeń – uczeń oraz tworzenie klimatu przyjaźnie wspierających się uczniów⁴². Program zakłada tutoriale, które kładą nacisk na aspekty wychowawcze podopiecznych. Tutoring szkolny jest realizowany w dwóch formach: tutoringu rozwojowego, obecnego w placówkach, w których nie zrezygnowano z wychowawcy klasowego (w tej sytuacji podopieczny nie jest zobligowany do korzystania z pomocy tutora, jednak, gdy zdecyduje się na jego pomoc, może liczyć, że tutor poświęci uwagę na odkrywanie jego potencjału), a także tutoringu wychowawczo-rozwojowego, pojawiającego się w placówce, w której zrezygnowano z funkcji wychowawcy klasy na rzecz obecności tutorów (tutorzy dzielą obowiązki wychowawców, a sam tutorial, realizowany zgodnie z założeniami tutoringu rozwojowego, jest dla podopiecznych obowiązkowy)⁴³. Adrianna Sarnat-Ciastko wskazuje jeszcze na tutoring pozaszkolny, który jest realizowany w ramach działalności różnych instytucji pozarządowych, pracujących m.in. z liderami społecznymi, uchodźcami, wychowankami domów dziecka, czy też w pracy korepetytorskiej z uczniami szkół wymagających wsparcia⁴⁴.

Tutorial z perspektywy tutora

Spotkanie tutorskie zakłada, że nauczyciel posiada narzędzia, dzięki którym może nie tylko przekazywać wiedzę, ale również wspierać rozwój i towarzyszyć w procesie dorastania poprzez rozpoznawanie potrzeb, możliwości swojego podopiecznego w relacjach opartych na współpracy i porozumieniu. Źródłem satysfakcji pracy nauczycieli może być praca akcentująca szanse, koncentrująca się na budowaniu, wzroście potencjału ucznia, przy jednoczesnym wskazywaniu ograniczeń.

⁴²M. Sitko, *Tutoring we wrocławskich gimnazjach*, „Problemy opiekuńczo-wychowawcze” 2011, nr 5, s. 43.

⁴³M. Budzyński, *Rekomendacje związane z przyszłością programu „Wsparcie tutoringu we wrocławskich gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25*, [w:] *Raport z realizacji programu „Wsparcie tutoringu we wrocławskich gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25, realizowanego w latach 2008–2011 przez Towarzystwo Wiedzy Otwartej oraz finansowanego ze środków Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Wrocławia*, red. A. Zembrzuska, Wrocław 2011, s. 24.

⁴⁴A. Sarnat-Ciastko, *Tutoring. Coaching i mentoring w polskiej szkole? Między chaosem a autentyczną potrzebą*, „Podstawy Edukacji” 2015, nr 8, s. 145.

Korzyści spodziewane po wykorzystaniu tutoringu są następujące: rozwój umiejętności życia w postawie dialogu, z zachowaniem szacunku dla człowieczeństwa każdej „spotkanej” osoby; zmiana podstawy autorytetu nauczyciela, tj. rezygnacja z autorytetu „nadanego”, wynikającego z pełnionej funkcji, na rzecz autorytetu osobowości; nawiązywanie i budowanie dobrych relacji międzyludzkich; porozumiewanie się bez przemocy; tworzenie strategii (planów) dalekich i bliskich; elastyczność w realizacji planów; poszukiwanie rozwiązań w oparciu o analizę przyczyn i skutków; rozwijanie postawy współodczuwania; zachowanie własnej autentyczności w profesjonalnym realizowaniu zadań; bycie konsekwentnym z zachowaniem elastyczności w sytuacjach, które tego wymagają; dostosowywanie wymagań do możliwości ucznia; oddawanie inicjatywy podejmowania decyzji i odpowiedzialności w ręce podopiecznego; nierygorystyczna systematyczność; wyczuwanie i stawianie granic; pełnienie funkcji rzecznika praw podopiecznego w szkole; wyznaczanie odpowiednich granic swojej odpowiedzialności za podopiecznego⁴⁵. Kształtowana jest umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystania informacji w samodzielnym tworzeniu wiedzy. Radością jest aktywność ucznia wynikająca z jego ciekawości poznawczej i chęci samodzielnego rozwiązania problemu. Marzena Żylińska zwraca uwagę na kwestię ciekawości poznawczej, gdyż „wykorzystuje [ona] silne strony mózgu, łączy wiedzę z emocjami, pozwala na stawianie hipotez i samodzielne szukanie rozwiązań, nie ogranicza się jedynie do czysto werbalnego przekazu, ułatwia łączenie pojedynczych informacji w spójną całość”⁴⁶.

Tutorial z perspektywy tutee

W szkole kluczową rolę odgrywa relacja nauczyciel – uczeń. Relacja ta ujawnia się w towarzyszeniu uczniowi podczas: zdobywania wiedzy, kształtowania poglądów, nabywania innych kompetencji, a przybiera kształt relacji spersonalizowanej, w której nauczyciel podąża za celami bliższymi uczniowi i jego zainteresowaniom w aspekcie edukacji i pasji. Nie jest łatwo w środowisku klasowym o taką relację.

Sytuacja spotkania w nauczaniu to nie tylko to, co dzieje się w danej sytuacji spotkania nauczyciela i ucznia w momencie nauczania i uczenia się, lecz również wszelkie czynniki występujące przed spotkaniem (aksjologia, sytuacja rodzinna dziecka, wyniki w nauce, doświadczenie w aspekcie poznawczym, emocjonalnym, społecznym) dziecka i po spotkaniu. Uczeń

⁴⁵M. Budzyński, *Tutoring szkolny – jak przez dialog rozwijać ucznia i motywować go do nauki...*, s. 34.

⁴⁶M. Żylińska, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń 2013, s. 19.

(tutee) ma opiekuna (tutora), który zwraca uwagę na rozwój swojego podopiecznego, mając na uwadze jego osiągnięcia w nauce i rozwój osobowości, charakter, obserwuje go, słucha, a ponadto pozostaje w kontakcie z innymi nauczycielami oraz rodzicami ucznia, przekazując im najważniejsze obserwacje i wspólnie z nimi nakreślając plan wychowawczy.

Tutee jest otwarty na pomoc ze strony tutora w odkrywaniu i rozwijaniu zasobów. Jest gotowy i chętny do wzięcia odpowiedzialności za swoje efekty edukacyjne związane z odatkową działalnością czy aktywnością. Tutee pracuje nad samodzielnością i zdolnościami podejmowania różnorodnych decyzji. Tutoriale umożliwiają podopiecznemu: samodyscyplinę przez realizację przyjętych planów, kształtowanie odwagi w wyrażaniu własnych poglądów i umiejętności twórczego, lateralnego myślenia, wdronienie postawy otwartego dialogu, umiejętności słuchania innych, rozumienia i akceptacji ich poglądów, budowanie własnego systemu wartości. Tutee zyskuje poczucie bezpieczeństwa. Nauczyciel „jest dla ucznia określeniem granic, co wolno, czego nie wolno, co jest, a co nie jest zgodne z normami i umowami społecznymi; jest źródłem wymagań i wyzwań społecznych i poznawczych; źródłem poczucia kompetencji i satysfakcji z działania oraz osiągniętych wyników; stanowi wsparcie instytucjonalne jako przedstawiciel szkoły; w relacji interpersonalnej i w relacjach grupowych; wsparcie poznawcze, emocjonalne, czasami także rzeczowe”⁴⁷.

W ujęciu Grzegorza Grzegorzycy oddziaływanie na siebie w procesie uczenia może być pełne niewiadomych, bo „tutor pomimo swojej wiedzy i doświadczenia, nie jest w stanie przewidzieć tego, dokąd doprowadzi swojego podopiecznego (może jedynie zaplanować lub założyć punkt docelowy). Nieustannie korygując i modyfikując plan edukacyjny, musi jednocześnie dostosowywać, uaktualniać swoje zasoby wiedzy i kompetencji. Z kolei podopieczny, poruszając się po obszarze swojego zainteresowania, zmuszony jest – z racji jednego z założeń tutoringu – sam dochodzić do pewnych rozwiązań, co często wiąże się ze zmianą paradygmatów myślowych i postępowania”⁴⁸.

Rozmowa może być atutem do szerszego spojrzenia na problem niż w przypadku tradycyjnego paradygmatu nauczyciel – klasa. Tworzy się model relacyjny wiedzy, a aktywatorem jest interakcja komunikacyjna podopiecznego z tutorem, czyli „osobą, która ma moc przeprowadzenia podopiecznego przez ścieżkę trudnych pytań wątpliwość logiczne argumenta-

⁴⁷ H. Sęk, A. Brzezińska, *Podstawy pomocy psychologicznej*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. J. Strelau, D. Doliński, Gdańsk 2008, s. 365–380.

⁴⁸ G. Grzegorzycy, *Tutoring w perspektywie kontekstowo-ekologicznej*, [w:] *W trosce o jakość w ilości. Tutoring oksfordzki w Uniwersytecie Gdańskim*, red. B. Karpińska-Musiał, Kraków 2016, s. 97–98.

cje i motywacje, sięgająca do »strefy cienia«, by wydobyć z niej prawdziwe motywacje”⁴⁹. Moc właściwych pytań pozwala na odkrycie prawdziwych motywów decyzji i zachęcenia do odważnego zadawania ich samemu sobie, jak też na rozbudzanie uważności, prowokującej do badania użyteczności tego, co przyjęte, co wystandaryzowane.

W dzisiejszej szkole nauczyciel nie jest jedynym przekąźnikiem wiedzy. Rozwój nowoczesnych technologii, nomofobia, cyberchondria, digitalizacja stwarzają jednak okazję do niebezpieczeństw. Rola tutora jest w tym przypadku profilaktyczna i znacząca, ponieważ może uchronić przed niebezpieczeństwem cyberświata (tutor może wskazać, jak z tych źródeł czerpać korzyści). Tutor jest osobą, która przebywa w towarzystwie ucznia tak długo, że najlepiej wie, jakiego wsparcia uczeń potrzebuje. Jako pozytywny model, który wspiera rozwój swoich wychowanków, zachęca do działania, eksperymentuje, przekazuje wiedzę jako przyjemną, przydatną nie tylko w warunkach szkolnych, motywuje do uczenia się i współpracy. Tutor-wychowawca nie tylko opiekuje się dzieckiem i pomaga w trudnych sytuacjach, ale też jest pochylony nad jego rozwojem, manipuluje czynnościami, zachowaniami, jakie wychowanek ma zauważyć, wdrożyć, naśladować i wykorzystać.

Wśród cech nauczycieli, którzy pełnią rolę tutorów, podopieczny może zaobserwować: postawy prospołeczne, kompetencje społeczne, motywację wewnętrzną, zapał do działania, chęć zdobywania nowych umiejętności, a ponadto cechy osobowości: odpowiedzialność, wytrwałość, tolerancję, otwartość, samodzielność, konsekwencję, życzliwość, cierpliwość, rzetelność, zdolności komunikacyjne, wrażliwość, asertywność. Uczenie się jest wymagającą dyscypliną, która oprócz czasu, systematyczności, dociekliwości wymaga poczucia sensu, pragmatyczności. Uczenie się może być łatwiejsze, szybsze i przyjemniejsze, gdy wdrażane jest od ekspertów, modeluje umiejętności zachowania, przynosi informacje zwrotne i pomaga wdrożyć je w życie.

Podsumowanie

Tutoring nie jest powszechny w polskich szkołach, wymaga przede wszystkim organizacji systemowej i organizacyjnej, jednak wzrasta poziom zainteresowania tą metodą. Warto zauważyć, że „[s]zkoły, które decydują się na wdrażanie tej metody, wprowadzają ją w małym lub średnim stopniu, jedynie nieliczne placówki deklarowały gotowość do objęcia tutoringiem

⁴⁹M. Woźniak, *Tutoring – świadome studiowanie zarządzania*, [w:] *W trosce o jakość w ilości. Tutoring oksfordzki w Uniwersytecie Gdańskim...*, s. 171.

wszystkich swoich uczniów. Szkoły zwykle czynią to za pośrednictwem zewnętrznych instytucji i specjalistów, m. in. z Kolegium Tutorów, które działa pod skrzydłami Towarzystwa Edukacji Otwartej z Wrocławia, stowarzyszenia Wspierania Edukacji i Rodzin Sternik, Akademii Pomorskiej, Dolnośląskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli oraz władz samorządowych różnych gmin⁵⁰.

Tak jak rytm aktywności szkolnej jest wyznaczany lekcjami i przerwami, co jest powodem do oczekiwania na kolejne zajęcia oraz aktywności, tak tutoring w swoim uporządkowaniu, zapewnia równowagę między dyscypliną a eksploracją wiedzy. Rytualność spotkań tutorskich oscyluje w szerokim spektrum w obszarze komunikacji, gdzie ważny jest nie tylko przekaz treści, ale także aspekt relacyjny i przestrzeń dialogu. Tutoriale, podobnie jak zajęcia szkolne, stanowią rytualność (w rozumieniu Foucaulta jest ona najsilniejszym mechanizmem, poprzez który szkoła „urządza ucznia”, czyli kształtuje, formuje i nadaje kształt jego indywidualności i jego zachowaniom⁵¹). Tutorial ma odniesienie do efektywności nauczania i wychowania poprzez formowanie zachowań tutee oraz zdefiniowanie jego miejsca w płaszczyźnie tutoring. Tutorial „urządza ucznia” w:

- umiejętność budowania samoświadomości poprzez: samoocenę, identyfikację mocnych i słabych stron; motywację i pracę ma talentach i mocnych stronach;
- samodzielność w podejmowaniu decyzji;
- umiejętności interpersonalne, jak: empatia, aktywne słuchanie, negocjowanie, współpraca w zespole;
- świadomość potrzeb, ponieważ potrzeby motywują ludzkie działanie, a o zaspokojeniu potrzeb odpowiedzialna jest sfera emocjonalna – ludzkie uczucia;
- komunikację opartą na szacunku, zrozumieniu, zaufaniu i empatii;
- akceptację różnorodności;
- różnorodność strategii rozwojowych;
- otwarcie się na wartości wynikające ze spotkania poprzez postawy, zachowania, własną hierarchię wartości, odpowiedzialność, sprawiedliwość.

Tutoring przez swoją rytualność kreuje drogę rozwoju, edukacji i wspomaga w przyswajaniu niezbędnych umiejętności. Spotkania są skoncentrowane na bieżącym zadaniu, pełne pytań otwartych, które skłaniają

⁵⁰ A. Sarnat-Ciastko, *Tutoring w polskiej szkole...*, s. 205–206.

⁵¹ M. Foucault, *Porządek dyskursu*, tłum. M. Kozłowski, Gdańsk 2002, s. 28–29.

do klasyfikowania, analizowania, syntetyzowania, przewidywania, pełne różnorodnych aktywności. Przede wszystkim jednak tutoring, jako spotkanie we współpracy z Innym, jest osadzony w pedagogice personalistyczno-egzystencjalnej, której cechy formułowane są poprzez: człowieczeństwo, permanencję, inter- i intrakcyjność, nieokreśloność i transgresyjność⁵². W tym ujęciu wychowanie jest procesem długotrwałym, oznaczającym spotkanie dwóch osób obdarzonych godnością, które pomaga w odnalezieniu i urzeczywistnieniu „najgłębszego ja”. Występuje tu relacyjna siła wzajemnego oddziaływania między wychowawcą a wychowankiem. Owszem, oddziaływania wychowawcze zachodzą w trudno określonych sytuacjach i otwierają na nowości, ale dzieje się to przy równoczesnym zachowaniu równowagi, ugruntowaniu wiedzy i systemu wartości, przekraczaniu własnych trudności i ograniczeń.

**Meetings with the Other in the area of early school education.
Ritual in tutoring**

Meeting with the Other is an added value in the form of shaping moral, ethical and social attitudes. Another shares knowledge, experience, supports, accompanies in the first steps of his own developmental path. The other has the skills, knowledge, information and resources – it can be said that the tutor is one of the resources of his pupil. Meetings in tutoring include diagnosing the needs of the mentor, designing activities supporting his overall development and the chance to pass from an active attitude to an active attitude with new ways of cooperation. It is a different organization of the teaching-learning process.

Keywords: meeting, tutoring, tutor, tutee, tutorial

Słowa kluczowe: spotkanie, tutoring, tutorial

⁵²Zob. J. Tarnowski, *Jak wychowywać?*, Warszawa 1993.